

บทที่ ๔

คุณค่าของศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

คุณค่า หมายถึง สิ่งที่เป็นประโยชน์ หรือมีมูลค่าเหนือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง^๑ ในที่นี้ คือคุณค่าของศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพียงตา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ที่มีความเชื่อต่อศาลเจ้าและเชื่อต่อศาลอื่น ๆ ที่มีพิธีกรรมขจัดปัดเป่าความทุกข์ให้หายได้ สังคมไทยนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท ยึดหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในการดำเนินชีวิต เป็นอุดมคติที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ พิธีกรรมและการปฏิบัติต่าง ๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนามนุษย์ และพัฒนาระยะยาวของชีวิต ให้เป็นไปในทางที่ดีเกิดคุณประโยชน์คุณค่าและคุณภาพชีวิต ดังผู้วิจัยศึกษาคุณค่าศาลเจ้าด้านสังคม ด้านศาสนา ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และคุณค่าด้านการปกครองเป็นลำดับ ดังต่อไปนี้

๔.๑ คุณค่าของศาลเจ้าในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

คุณค่าของศาลเจ้านั้น ศาลเจ้าเป็นที่เคารพสักการะของชาวจีนเชื้อสายไทย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ฉะนั้นจึงมีความสำคัญ และมีคุณค่าในทางจิตใจอย่างยิ่ง ชาวจีนมีพื้นฐานความเชื่อในหลักคำสอนศาสนาพุทธสายมหายานอย่างมาก และมีความเชื่อที่คล้ายกัน ซึ่งได้ฝังลึกอยู่ในจิตใจมาช้านาน ตั้งแต่บรรพบุรุษและสมัยรวมกันเป็นอันหนึ่งเดียวกันบนจีนแผ่นดินใหญ่ ก่อนที่อพยพกระจายไปอยู่ในที่ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ได้แก่คติความเชื่อไม่ว่าจะอยู่ในภูมิภาคใดล้วนมีพื้นฐานทางความคิดร่วมกัน แม้จะผสมผสานกับวัฒนธรรมของชาติใหม่ก็ตาม แต่ชาวจีนก็ยังคงปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ ตามแบบแผนที่สืบทอดจากบรรพบุรุษของตน สะท้อนให้เห็นถึงอุดมคติอย่างไม่เสื่อมคลาย ความเชื่อเหล่านี้ได้แก่ การบูชาบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องอำนาจดวงวิญญาณของธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องสวรรค์ ด้วยเหตุนี้ศาสนาพุทธสายมหายานจึงมีความสำคัญต่อชาวจีนสำหรับชาวจีนเชื้อสายไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อถึงวันสำคัญจะต้องบวงสรวงบรรพบุรุษ วิญญาณ และสวรรค์ ที่ศาลเจ้าจีน ถือว่าเป็นวิถีชีวิตของชาวจีน ในอันที่จะให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้เกิดความสุขและคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน ศาลเจ้าจึงมีคุณค่าทางศาสนา สังคม และพิธีกรรม ดังต่อไปนี้ คือ

^๑ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔๘.

๔.๑.๑ คุณค่าทางศาสนา

คุณค่าความสำคัญทางศาสนา ในสังคมชาวจีนมีความผูกพันยึดมั่นอยู่ในความเชื่อและประเพณีทางศาสนาและลัทธิดั้งเดิมอยู่อย่างมากมาย จึงทำให้การทำบุญสร้างกุศล เช่น ไหว้เทพเจ้าจึงเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับการดำรงชีวิตดังนั้นจะพบว่าตลอดเวลา ๑ ปี ชาวจีนในเขตอำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์ เช่น ไหว้เทพทุกเดือนเช่นเดียวกับการทำบุญ ๑๒ เดือนของไทย โดยใช้ศาสนสถานทั้ง วัด ศาลเจ้า และโรงเจ เป็นที่ประกอบพิธีกรรมของชาวจีนในจังหวัดสุรินทร์ พิธีกรรมอย่างหนึ่งในศาลเจ้าเป็นศาสนสถานที่พบมาก คือ

การกินเจ กล่าวได้ว่าประเพณีการกินเจ (ไม่กินเนื้อสัตว์) นี้ เป็นการผสมผสานคติของศาสนาพุทธและเต๋า การกินเจ ก็คือการรักษาศีลในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยละเว้นไม่บริโภคอาหารที่มีเนื้อสัตว์ ในลัทธิทราดชาดกได้กล่าวถึง กาลามนกจักรพาคว่า

...เราขอถามนกทั้งหลายที่มีสีเหมือนผ้าที่ข้อมด้วยน้ำฝาดมีใจเราเร่งเที่ยวไปเป็นคู่ๆ ว่า นกทั้งหลายสรรเสริญพวกเจ้าในหมู่มนุษย์ว่าเป็นนกชนิดใดเชิญพวกเจ้าบอกนก ชนิดนั้นแก่เราเถิด

นกจักรพาคตอบว่า

...นี่เจ้าผู้เปียดเบียนมนุษย์ในหมู่มนุษย์เขาเรียกพวกเราซึ่งบินตามกันไปว่านกจักรพาคในหมู่นกพวกเราได้รับการยกย่องว่ามีความดีมีรูปร่างเที่ยวไปตามห้วง น้ำ (ทั้งไม่ทำชั่วแม้เพราะเหตุแห่งอาหาร)^๒

แม้แต่นกยังรู้จักรักษาศีลจะไม่กินเนื้อสัตว์ทุกชนิด กินส่วรายที่อยู่ในน้ำเป็นอาหารนกชนิดนี้จึงมีรูปร่างผิพรรณที่สวยงาม คนจีนเชื้อสายไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์จึงมีเทศกาลกินเจทุกปี และทำบุญกันตลอดปี ตามเทศกาลทั้ง ๘ ของจีนและอาจจะมีพิธีกรรมอย่างอื่นที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละศาลเจ้าด้วย นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมบางอย่างที่จัดขึ้นอย่างเอิกเกริกในอดีต แต่ในปัจจุบันไม่ปรากฏพิธีดังกล่าวแล้ว คือ พิธีการแห่เทพหรือเจ้าของชาวจีน ซึ่งเป็นพิธีดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เช่น ชาวจีนแต่เจ้าจัดแห่เจ้าเล่าปูนเถ่ากงของศาลเจ้าเก่าเป็นประเพณีทุกปี^๓ ส่วนชาวจีนและจัดแห่เจ้าฮ้อนหว่องกงของศาลเจ้าโรงเกือก เป็นประเพณีทุก ๓ ปี เป็นต้น นอกจากนี้ศาลเจ้าที่มีความสำคัญในระดับชุมชน เมื่อถึงงานเทศกาลต่าง ๆ ที่รู้จักดีของคนที่ย้ายมาในย่านนั้นหรือเคยอยู่ในย่านนั้นมาก่อน จะต้องมาร่วมตัวกันพบปะสังสรรค์กัน เช่น มี

^๒ พ. ช. (ไทย) ๑๕/๖๕/๓๑๒.

^๓ พรพรรณ จันทโรนานนท์, “ศาลเจ้าและวัดจีนในกรุงเทพมหานคร”, รวมบทความประวัติศาสตร์ฉบับที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มทป. ๒๕๒๕), หน้า ๑๕๕ – ๒๑๖.

งานกินเลี้ยงโต๊ะจีน โดยใช้ศาลเจ้าเป็นที่ศูนย์กลางในการมาพบปะกันทุกครั้ง^๔ สำหรับประชาชนชาวจีนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ศาลเจ้ามิใช่เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมอย่างเดียวเท่านั้น แต่ปรากฏว่าชาวจีนเชื้อสายไทยยังใช้ศาสนสถานเป็นที่พบปะสังสรรค์ เป็นศูนย์กลางของชุมชน หรือเป็นการรวมกันของกลุ่มคนหลายกลุ่มหลายตระกูล หลานเผ่าพันธุ์ ชาวจีนเชื้อสายไทยเหล่านั้นนอกจากเป็นผู้ให้การบำรุง ศาสนสถานแล้ว บางครั้งยังได้บริจาคเงินเพื่อการศึกษาและช่วยเหลือสังคม ซึ่งปฏิบัติเป็นประจำ แสดงความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบต่อชุมชน และความจงรักภักดีต่อหน้ารูปเคารพผู้มีใจเมตตา จึงนำมาประดิษฐ์ไว้ตามแหล่งชุมชนจีนต่าง ๆ ดังนั้นหากมองการก่อสร้างศาสนสถานของชาวจีนตามสภาพการณ์ จึงขึ้นอยู่กับเหตุผลหลายประการ

๔.๑.๒ คุณค่าทางด้านสังคม

ศาสนสถานจีนเป็นเครื่องมือทางสังคมอย่างหนึ่งที่ใช้ในการสั่งสอนให้คนเป็นคนดีทางกาย วาจา ใจ มีความซื่อสัตย์ มีความกตัญญูทดแทนที่ เชื่อถือในการกระทำ รักความสงบและสันติภาพ คำสอนของพระพุทธเจ้า ล้วนสร้างให้คนในสังคมมีศีลธรรม เคารพต่อสังคม และทำให้สังคมมีระเบียบอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุขและเกิดความสามัคคีดังพุทธพจน์ที่ทรงตรัสไว้ในเวรัญชกชาดกว่า

...บุคคลผู้ประพาศสมาเสมอคือผู้ประพาศธรรมทางวาจามี๔จำพวกไหนบ้าง คือ
บุคคลบางคนในโลกนี้

๑. เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดเท็จคืออยู่ในสภาวฯไม่กล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่
๒. เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดส่อเสียดฯพูดแต่ถ้อยคำที่สร้างสรรค์ความสามัคคี

๓. เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดคำหยาบฯพูดแต่คำไม่มีโทษ
๔. เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อฯมีที่อ้างอิงมีที่กำหนด

ประกอบด้วยประโยชน์เหมาะแก่เวลาบุคคลผู้ประพาศสมาเสมอคือผู้ประพาศ ธรรมทางวาจามี๔จำพวก^๕

นอกจากนี้ยังมีส่วนเกื้อกูลต่อกฎหมายบ้านเมือง กฎหมายเป็นสิ่งที่ใช้ในการลงโทษผู้ที่กระทำผิด แต่ไม่สามารถป้องกันการกระทำผิดได้ คนจีนจะมีความเชื่ออย่างเคร่งครัดว่า ถ้านับถือปฏิบัติตามคำสอนของเทพท่านก็จะปกป้องคุ้มครอง แต่ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกลงโทษ และ

^๔ ปัญญา เทพสิงห์, งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบศาลเจ้าและวัดจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่”, ภาควิชาสารัตถศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๓).

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๔๖/ ๔๘๔.

ความเชื่อเหล่านี้เองที่มีส่วนช่วยให้ผู้คนควบคุมตนเองไม่ให้กระทำผิดความสำคัญทางด้านสังคม อีกอย่างหนึ่งเริ่มต้นเมื่อคราวที่ชาวจีนอพยพเข้ามาในเมืองไทยมาก ๆ ศาสนสถานจีนโดยเฉพาะ ศาลเจ้า นอกเหนือจากเป็นที่สักการบูชาของชาวจีนแล้ว ยังใช้เป็นที่พักปะสังสรรค์ของชาวจีน ด้วยและศาลเจ้ายังถูกใช้เพื่อกิจกรรมทางสังคมจำนวนมาก และกิจกรรมเหล่านี้ยังคงปฏิบัติสืบ ต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน เช่น

๑) ใช้เป็นสมาคม ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ มีชาวจีนอพยพเข้ามาในเมืองไทยเป็นจำนวนมากทำให้ศาลเจ้าของจีนกลุ่มภาษาต่าง ๆ ได้กลายเป็นศูนย์กลางของชาวจีนในเมืองจีนและในเมืองไทยโดยทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นสมาคมของชาวจีนกลุ่มภาษานั้น ๆ สมาคมยุคเก่าต่างก็มีวิวัฒนาการมาจากศาลเจ้าเกือบทั้งสิ้น เช่น สมาคมฮกเกี้ยน เริ่มก่อตั้งมาจากศาลเจ้าโจวซึ้งกง ตลาดน้อย สมาคมไหหลำเริ่มก่อตั้งมาจากศาลเจ้าเจียวเอ็ง บางรัก และสมาคมแต้จิ๋วเริ่มก่อตั้งมาจากศาลเจ้าเล่าปุ่นเล่ากง ทรงวาด เป็นต้น เมื่อลัทธิรักชาติได้แพร่กระจายจากเมืองจีนเข้ามาสู่เมืองไทย ศาลเจ้าก็กลายเป็นแหล่งชุมนุมของสมาคมลับของชาวจีนกลุ่มภาษาต่าง ๆ ไป นอกจากนี้ศาลเจ้ายังได้เคยใช้ เป็นที่ชุมนุมของพวกอั้งยี่ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๒๔ (พ.ศ. ๒๔๖๗) จนต้องมีพระราชกฤษฎีกาเสนอปิดด้วยสถานกุศล ปี ค.ศ. ๑๙๒๔ ออกมาควบคุมพวกอั้งยี่^๖

๒) ใช้เป็นโรงเรียน หรือเป็นมูลเหตุให้เกิดการสร้างโรงเรียน ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ก่อนที่จะมีการตั้งโรงเรียนยุคใหม่ ชาวจีนในเมืองไทยใช้ศาลเจ้าเป็นโรงเรียนสอนภาษาจีนให้แก่ลูกจีนที่เกิดในเมืองไทย ตามศาลเจ้าที่จะมีคนดูแลศาลหรือที่เรียกกันตามภาษาชาวบ้านว่า “เสี้ยกง” (ภาษาแต้จิ๋ว) เป็นครูสอนประจำอยู่คนเดียว โดยใช้หนังสือคัมภีร์ศีลธรรมเก่า ๆ^๗ ของจีนบ้าง เล่านิทานประกอบบ้าง การสอนนี้สอนด้วยภาษาจีนล้วน ๆ สำหรับคำตอบแทนในการสอนก็กันไปโดยให้สิ่งของเครื่องอุปโภค บริโภคต่าง ๆ จุดมุ่งหมายก็เพียงเพื่อให้ลูกหลานจีนอ่านหนังสือจีนออก และการสอนหนังสือตามศาลเจ้าเหล่านี้ก็ได้มีการพัฒนาจนเป็นโรงเรียนจีนตามการศึกษาแผนใหม่ บางโรงเรียนก็ยังคงตั้งอยู่ในบริเวณศาลเจ้าและอาศัยศาลเจ้าเป็นผู้อุปถัมภ์ เช่น โรงเรียนเหยอิงของชาวจีนแต้จิ๋วที่เจริญขึ้นเพราะการอุปถัมภ์ของศาลเจ้าเล่าปุ่นเล่ากง หรือโรงเรียนจีนสว่างวัฒนาของศาลเจ้าจี้จี้จี้ เป็นต้น นอกจากนี้บางแห่งก็มีการสร้างสถานศึกษาถึง

^๖ กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม, “ศาลเจ้าจีน วัดจีน และบ้านคหบดีจีนในกรุงเทพมหานคร”, (กรุงเทพมหานคร : ศิลปวัฒนธรรม ๗), หน้า ๑๒๖.

^๗ ประสงค์ อนันทวงศ์, หล่นบนโต๊ะจีน ชุดที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักมติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗๘.

^๘ เสทือนสุกโสภณ, “ความเป็นมาของโรงเรียนจีน”, คนจีน ๒๐๐ ปี ได้พระบรมโพธิสมภาร ภาค ๒, หน้า ๒๖๕.

ระดับอุดมศึกษา เช่น ศาลเจ้าไต้ฮงกง ของมูลนิธิปอเต็กคึ้ง สร้างมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติขึ้น

๓) ใช้เป็นมูลนิธิและศูนย์รักษาพยาบาล หรือเป็นมูลเหตุให้เกิดการสร้างมูลนิธิและโรงพยาบาลในศาลเจ้าหลายแห่งที่มีผู้คนนับถือสักการะมาก ทำให้มีรายได้จากการทำบุญจำนวนมาก และเงินเหล่านี้เองที่ทางศาลเจ้านำกลับมาใช้ประโยชน์เพื่อตอบแทนแก่สังคม ในรูปของมูลนิธิบ้าง หน่วยบรรเทาสาธารณภัยบ้าง หรือสมาคมบ้าง อย่างเช่น “มูลนิธิปอเต็กคึ้ง” ซึ่งเป็นทั้งศาลเจ้าและดำเนินกิจกรรมการกุศลทางสังคม ทั้งงานสวัสดิการสังคม งานบรรเทาสาธารณภัย งานฌาปนกิจและสุสาน รวมทั้งงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ จนมีการสร้างโรงพยาบาลขึ้นคือ “โรงพยาบาลหัวเฉียว” ศาลเจ้ากัจจิงถั่ง ของชาวกวางตุ้งที่จัดตั้งเป็นสมาคมก๊วยสัวและดำเนินงานกิจกรรมการกุศลจำนวนมาก โดยเฉพาะงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์โดยสร้าง “โรงพยาบาลก๊วยสัวมูลนิธิ” ขึ้นเป็นโรงพยาบาลที่รักษาผู้ป่วยสูงอายุที่ทางโรงพยาบาลอื่น ๆ ไม่ต้องการรักษาต่อแล้ว เช่น โรคเริมระยะสุดท้าย อัมพาตแขนขา เป็นต้น และศาลเจ้าเซี่ยงกงที่จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัยเซี่ยงกงขึ้น เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทางสังคมเหล่านี้ล้วนก่อกำเนิดมาจากศาลเจ้าทั้งสิ้น

๔) ความสำคัญทางการบันเทิง ในสมัยราชกาลที่ ๖ ศาลเจ้าเก่าเป็นที่ที่ชาวบ้านร้ายตลาดเข้าไปหาความสำราญจากการเล่าเรื่องทางวรรณคดี นิทานพื้นบ้าน เทพนิยาย ซึ่งชาวจีนเรียกว่า “ซัวซู่” โดยทางศาลเจ้าก็มีการเก็บเงินจากผู้ฟัง เชื่อว่าความบันเทิงประเภทนี้คงจะมีอยู่ในศาลเจ้าอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน นอกจากนั้นงานบันเทิงที่ฉลองในงานเทศกาลของศาลเจ้าอีกอย่างหนึ่ง คือ การแสดงจิว (อุปรากรจีน) ซึ่งเป็นงานแสดงที่ชาวจีนจะได้ชมที่ศาลเจ้าปีละหลายครั้ง^๕

๔.๑.๓ คุณค่าด้านวัฒนธรรม

ประชาชนชาวจีนเชื้อสายไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อต่อเรื่องวิญญาณ ซึ่งมีวิญญาณเทพเจ้า หรือเซียน วิญญาณบรรพบุรุษ และวิญญาณทั่วไป คนจีนก็ทำนองเดียวกัน ย่อมถือมั่นและเคารพในบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและเพื่อแสดงถึงความกตัญญูทุกเทศกาลประเพณี จะมีการไหว้เจ้าและต่อด้วยการบูชาบรรพบุรุษไปพร้อมกัน และในสมัยโบราณ ไม่มีการถ่ายรูป หรือการจ้างวานให้เขียนรูปก็ล้วนมีราคาแพง จึงได้ทำป้ายวิญญาณ จารึกชื่อ แซ่ อายุของบรรพบุรุษ และตั้งไว้ในสถานที่อันควรเพื่อแสดงความกตัญญูทุกเทศกาล

^๕ พงษ์สวัสดิ์ สระวาสี, “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาศาลเจ้าจีนในการพัฒนาเมืองและชุมชนภูเก็ต”, หน้า ๘๔.

บางครอบครัวนิยมนำป้ายวิญญูณบรรพบุรุษไว้ตามวัดจีนเพราะมีความเชื่อว่าหากพระจีนสวดมนต์ทำวัตร ดวงวิญญูณก็จะได้รับอานิสงค์ด้วยซึ่งเป็นการดีหากจะมีการไหว้บรรพบุรุษที่วัดจีนแห่งนั้นพร้อมกับมีโอกาสดูเลี้ยงพระพุทธรูปและพระสงฆ์ไปด้วยในการณ์เดียวกัน คนจีนเชื่อกันว่า พอคนตายแล้ววิญญูณจะแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนโดย

๑) อยู่ที่บ้านวิญญูณ โดยลูกฝ่ายชายจะเอาไปไว้ที่บ้านเพื่อบูชา(ด้วยเหตุนี้คนจีนถึงชอบมีลูกชายนอกจะสืบสกุลแล้วยังจะได้เซ่นไหว้บรรพบุรุษด้วย ผู้หญิงนั้นไม่มีสิทธิ์และเมื่อแต่งงานแล้วก็ต้องไหว้บรรพบุรุษฝ่ายสามีด้วย)

๒) อยู่ที่หลุมศพ (ฮวงซุ้ย) ๓) ไปยมโลก^{๑๑}

ความเชื่อเกี่ยวกับชาตภพ ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ อันได้แก่ฤกษ์ยาม ความเชื่อดังกล่าวมีลักษณะผสมผสานระหว่างความเชื่อความเชื่อแบบดั้งเดิม ที่สำคัญความเชื่อคัมภีร์กตเวทิจากลัทธิขงจื้อ ชาตภพ จากพระพุทธรูปศาสนาหายาน และจากศาสนาเต๋า นอกจากนั้นความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนจะประกอบด้วยวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ๓ ประการ คือ ๑) วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศิลปลักษณะการแสดงออกทางวัฒนธรรมดังกล่าว ๒) เป็นการปฏิบัติเพื่อให้ดวงวิญญูณได้รับความสุขความพึงพอใจ ๓) เพราะความเชื่อว่าการปฏิบัติต่อวิญญูณดังกล่าวอย่างไรพวกเขาก็จะได้รับผลตอบแทนอย่างนั้นด้วย นอกจากนั้นความเชื่อในวัฒนธรรมที่แสดงออกในพิธีกรรมดังกล่าวจะมีความหมายไปในทางที่เป็นสิริมงคลเป็นส่วนใหญ่ คือ มีความหมายที่เกี่ยวกับโชคลาภ ความสำเร็จ และอายุยืนทั้งสิ้น และความเชื่อตามจิตรกรรมบนศาสนสถานสะท้อนถึงวัฒนธรรมความเชื่อ แบ่งออกได้ ๖ อย่าง คือ

๑) ความเชื่อเกี่ยวกับการมีอายุยืน จิตรกรรมที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ คือ ไม้ สน ท่อน้ำเต้า เบญจมาศ แดงโม นกกระเรียน เต่า ไม้เท้ามังกร

๒) ความเชื่อเกี่ยวกับความสงบร่มเย็นจิตรกรรมที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ คือ หงส์ กิเลน แอปเปิ้ล ดอกมะลิ แจกัน เจ้าแม่กวนอิม

๓) ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาภ จิตรกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ คือ เทพฮก ม้า ค้างคาว ช้าง ดอกโบตั๋น ดอกป๊ายเซียน ส้มมือ พุทรา เหริยบุตราโบราณ หยูอี้ สิ่งของเครื่องใช้ของเซียนทั้งแปด ซึ่งได้แก่ ไม้เท้า พัด กระบี่ เกราะไม้ไผ่ กระเช้าดอกไม้ กรับ ดอกบัว ขลุ่ย เป็นต้น

๔) ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจ ชศศักดิ์ จิตรกรรมที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ คือ เสือ ๑๘ อรหันต์ กวนอู เทพลก กวาง เงินหยวนเปา หงส์

^{๑๑} ป้ายบุษบาบรรพบุรุษ, (ออนไลน์).แหล่งที่มา.<http://topicstock.pantip.com/library/topicstock> (๕ เมษายน ๒๕๕๖).

๕) ความเชื่อเกี่ยวกับการมีลูกหลานสืบสกุล จิตรกรรมที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ คือ ทับทิม ลำไย บัว พุทรา น้ำเต้า แดงโม

๖) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งป้องกันอันตราย การขจัดสิ่งชั่วร้าย จิตรกรรมที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ คือ ไผ่ก่าย ทวารบาล ดอกเหมย สิงโต เสือ ทับทิม ท้อ สิ่งของเครื่องใช้ของเขชน ทั้งแปด ในภาพเดียวกันนี้บางครั้งใช้ในความเชื่อหลาย ๆ อย่าง เช่น ท้อ หงส์ เป็นต้น^{๙๐}

๔.๑.๔ คุณค่าด้านเศรษฐกิจ

คุณค่าด้านเศรษฐกิจ บุคคลผู้มากราบไหว้เคารพเทพเจ้าในศาลเจ้านั้น โดยมากมาด้วยจิตศรัทธาที่เลื่อมใสบริสุทธิ์ เมื่อมากราบไหว้แล้วทำให้จิตใจสบาย มีที่พึ่งทางใจ ส่วนเจ้าของศาลเจ้าก็อาศัยการขายรูป เทียน และทำบุญบริจาคทาน นำเงินมาปรับปรุงศาลเจ้าให้ดีขึ้น ชาวจีนที่เข้ามากราบไหว้ในศาลเจ้าเป็นชาวจีน แต่ต่างกลุ่มต่างภาษามีความเชื่อมั่นในรูปเคารพแตกต่างกันไป เจ้าของศาลส่วนใหญ่ต้องการให้มีผู้มาทำบุญมากขึ้น จึงเพิ่มรูปเคารพให้มากตาม ตามความประสงค์ของผู้ที่มากราบไหว้ เสียงซิมซี ดูดวงโชคชะตาราศีแล้ว ก็ยังมีการปล่อยนกปล่อยปลาด้วย จึงทำให้มีธุรกิจหมุนเวียนไม่ขาด จากธุรกิจเล็ก ๆ ก็เริ่มขยายใหญ่ สร้างความศรัทธาความศักดิ์สิทธิ์ เรียกผู้คนให้เข้ามากราบไหว้เพิ่มจำนวนมาก ศาลเจ้านี้เกิดขึ้นจากความศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้าโดยผ่านคนทรง ปกติจะเริ่มจากแท่นบูชา และรูปเคารพที่บ้าน ต่อมาเทพเจ้าแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ทำให้ผู้มากราบไหว้พบเห็น เช่น ขอโชคลาภจากลอตเตอรี่ ขอสิ่งที่ตนต้องการก็ได้สมปรารถนา เป็นต้น จนผู้คนเกิดความเชื่อในสิ่งที่ตนมองไม่เห็น มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในเทพเจ้าเหล่านั้นถึงกับบริจาคเงินบริจาคที่เพิ่ม ก่อให้เกิดธุรกิจการเงินทางเศรษฐกิจเพิ่ม^{๙๑} เพราะฉะนั้นพระพุทธรูปที่ทรงตรัสหลักของการค้าขายไว้ในปาณิกสูตร ดังนี้ว่า

พ่อค้าประกอบด้วยองค์ประการอาจได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้หรือทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้ว ให้เพิ่มพูนมากขึ้นองค์ประการอะไรบ้างคือพ่อค้าในโลกนี้

๑. เวลาเช้าตั้งใจจัดแจงการงานดี๒. เวลาเที่ยงตั้งใจจัดแจงการงานดี๓. เวลาเย็นตั้งใจจัดแจงการงานดี พ่อค้าประกอบด้วยองค์ประการนี้แล^{๙๒}

^{๙๐}สมพงษ์ สุกใส, “ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายไทยในอำเภอหาดใหญ่ จ.สงขลา ศึกษาจากจิตรกรรมฝาผนังศาสนสถานจีน” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๕)

^{๙๑}ขรรค์ชัย อภิสุภาพ, “ความเชื่อเกี่ยวกับศาลเจ้าจีนในเขตเทศบาลนครสงขลา อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๓)

^{๙๒}อญ. ตัก.(ไทย) ๒๐/๑๕/๑๖๒.

๔.๑.๖ คุณค่าด้านการปกครอง

คุณค่าด้านการปกครอง ศาลเจ้าหรือศาสนสถานจีนทั่วเมืองไทย ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่เคารพกราบไหว้เท่านั้น ในอดีตยังพบว่า เป็นสถานที่รวมกลุ่มของชาวจีนที่อพยพมาอาศัยอยู่ในเมืองไทย โดยข้าสถานที่ศาลเจ้าเป็นศูนย์กลางการประสานงานของชาวจีน ทั้งในระหว่างชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทย รวมถึงชาวจีนที่อยู่ในประเทศไต้หวันมาก่อน และใช้ภาษาเดียวกัน โดยทำหน้าที่เสมือนสมาคมของชาวจีนนั้น ๆ เช่น สมาคมไหหลำที่เริ่มก่อตั้งมาจากศาลเจ้าเจียงเอ็งที่บางรัก สมาคมแต้จิ๋วเริ่มก่อตั้งมาจากศาลเก่า หรือเล่าปุ่นเถ่ากง เป็นต้น เมื่อลัทธิชาตินิยมได้แพร่กระจายเข้ามาจากจีนสู่ประเทศไทย ศาลเจ้าก็กลายเป็นแหล่งชุมนุมของสมาคมลับชาวจีน การรวมกลุ่มของชาวจีนโดยยี่ภาษาจีนนั้น ปัจจุบันเริ่มมีบทบาทอย่างชัดเจนเป็นการเชื่อมร้อยริ้วชาวจีนในประเทศไทยด้วย ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่กลุ่มจีนไปโดยปริยาย สำหรับศาลเจ้าในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ทางหน่วยราชการได้ขึ้นทะเบียนไว้ที่หน่วยการปกครอง ศาลากลางจังหวัดสุรินทร์ แต่ขึ้นทะเบียนไม่หมด ในจำนวนศาลเจ้ามีอยู่ ๕ แห่งมีขึ้นทะเบียนไว้อยู่ ๒ แห่ง คือ

๑) ศาลเจ้าปึงเถ่ากงม่า ถนนเทศบาล ๓ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

๒) ศาลเจ้า (มูลนิธิสุรินทร์สามัคคีกุศลสถานสงเคราะห์) ๑๕ ถนนสระเกล้า อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์^{๑๔} ศาลเจ้านอนั้นฝ่ายทะเบียนกล่าวว่า เจ้าของที่ดินเดิมไม่ยอมมอบที่ดินให้ทางการ หรือไม่ยินยอมจดทะเบียนอย่างถูกต้อง จึงยังเป็นศาลเจ้าที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายการปกครอง

๔.๒ คุณค่าของศาลพระภูมิ

คุณค่าของศาลพระภูมินั้น ศาลพระภูมิเป็นภูมิปัญญาที่ผู้คนในชุมชนได้สืบทอดกันมา คัดเลือกสร้างสรรค์สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาการดำรงชีวิตให้คงอยู่ได้ เป็นมรดกตกทอดมาถึงปัจจุบัน ไม่ว่าการพัฒนาใด ๆ ก็ตาม หากคิดคำนึงถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมเหล่านี้จะช่วยให้การพัฒนาตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาเดิม ก่อให้เกิดคุณค่าทางวัฒนธรรม และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนั้นผู้วิจัยได้ศึกษา คุณค่าทางสังคม ความเชื่อในโชคลาภ ความเชื่อในคุณค่าทางศาสนา คุณค่าทางวัฒนธรรม และคุณค่าทางเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้ คือ

๔.๒.๑ คุณค่าด้านสังคม

^{๑๔} ข้อมูลจากกองทะเบียนฝ่ายปกครอง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

เชื่อว่าปกปักรักษา ประชาชนมีความเชื่อศาลพระภูมิช่วยปกปักรักษาให้พ้นภัยทำให้เกิดความรู้สึกสบายใจในชีวิตและทรัพย์สินเพราะศาลพระภูมิช่วยดูแลไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาในบ้านไม่ว่าจะเป็นภูตผีปีศาจหรือแม่มะทั้งผู้ที่ไม่หวังดี แต่ถึงแม้จะเข้ามาได้ก็ตามก็ไม่สามารถที่จะนำทรัพย์ต่าง ๆ ออกจากบ้านไปได้ โดยพระภูมิท่านจะแสดงอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ ดังข้อมูลที่ว่าถ้าสร้างบ้านก็ต้องตั้งศาลพระภูมิคู่กัน เป็นความเชื่อที่มีมาตั้งแต่โบราณ จนเปรียบเสมือนเป็นประเพณีนิยมในการตั้งศาลพระภูมิไม่อย่างนั้นก็จะไม่มีใครมาคอยดูแลบ้านให้ บางคนมีความเชื่อในเรื่องนี้ถึงกระนั้นเก็บไปฝันก็มี เช่น ประชาชนครัวเรือน เขตบางกะปิ เล่าถึงความฝันว่า มีคนเข้ามาอยู่ใสบ้านเยอะแยะมากมาย รู้สึกกลัวมาก เลยได้ตะโกนออกไปห้ามไม่ให้เข้ามาในบ้าน แต่ก็ไม่มีใครเชื่อฟัง หมอบอกมาว่า ต้องรีบตั้งศาลพระภูมิ ท่านจะได้ปกปักรักษาไม่ให้สิ่งชั่วร้าย ภูตผีปีศาจเข้ามาในบ้านอีก สิ่งชั่วร้ายหรือภูตผีปีศาจที่กล่าวนี้ จะหมายรวมไปถึงพวกขโมยที่เข้ามาขโมยและปล้นบ้านเรือนต่าง ๆ ด้วย ดังนั้นจึงทำให้ประชาชนเกิดความศรัทธาและเคารพ โดยมักจะยกมือไหว้ศาลพระภูมิทุกครั้งที่เดินผ่านหรือได้พบเห็นศาล ไม่ว่าจะเป็นที่ใดหรือเวลาใดก็ตาม^{๑๕}

๑) เชื่อว่ามีโชคลาภ ประชาชนมีความเชื่อว่าศาลพระภูมิช่วยให้มีโชคลาภได้รับทรัพย์สินเงินทองซึ่งต้องมีวิธีการปฏิบัติต่อพระภูมิ วิธีการปฏิบัตินั้นได้รับการสืบทอดความเชื่อมาจากบรรพบุรุษด้วยการหมั่นดูแลทำความสะอาดและถวายเครื่องสังเวยศาลพระภูมินอกจากนี้ยังมีวิธีการอีกอย่างหนึ่ง คือ การบนบานกับศาลพระภูมิ ซึ่งวิธีนี้คนที่บนบานนั้นเมื่อได้รับในสิ่งที่ตนปรารถนาแล้วจะต้องแก้บนตามที่ตกลงไว้กับศาลพระภูมิ ดังข้อมูลที่ว่าประชาชนมีความต้องการหรือปรารถนาโชคลาภ อาจเกิดความกลัวว่าจะไม่ได้โชคลาภตามที่ต้องการ จึงทำให้คิดหาวิธีการที่จะได้มาด้วยการต่อรองหรือที่เรียกว่าการบนบานศาลกล่าวแม่มะทั้งในการซื้อหอยก็ต้องบนกับศาลพระภูมิโดยมีข้อต่อรองว่าเมื่อถูกหอยแล้วจะมีการถวายอาหาร ผลไม้ พวงมาลัย การบนบานเช่นนี้ทำให้ได้รับในสิ่งที่ต้องการ ดังเช่น ประชาชนครัวเรือน เขตบางกะปิ กล่าวว่าเคยบนบานกับศาลพระภูมิเมื่อประมาณ ๔ ปีที่แล้ว มีอุบัติเหตุทำให้แขนซ้าย จึงทำให้หยุดขายข้าวแกงไป ๒ อาทิตย์ ขาดรายได้มีแต่รายจ่าย เพราะต้องไปหาหมออยู่เรื่อย ๆ ไม่รู้จะทำยังไงจึงไปบนบานที่ศาลพระภูมิว่า ลูกจะซื้อหอยได้คืน ขอให้ลูกถูกหอย แล้วลูกจะซื้ออาหาร ขนม ผลไม้ และพวงมาลัยพวงใหญ่ ๕ พวงมาถวาย ผลปรากฏว่า ลูกหอยจริง ๆ ทำให้ดีใจมาก ความเจ็บปวดทั้งแทบจะหายเป็นปลิดทิ้งรีบไปรับเงินที่ถูกหอย แล้วซื้อของมา

^{๑๕}จิรวรรณ บัวเขียน, ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลพระภูมิของชาวบ้าน อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี, วิทยานิพนธ์ปริญญา ศศ.ม.(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๕).

ถวายท่านตามที่ได้นับนานไว้ เหตุการณ์นี้ทำให้เชื่อว่าศาลพระภูมิท่านช่วยให้มีโชคลาภจริง ๆ ดังนั้นจึงทำให้ประชาชนเอาใจใส่ดูแล โดยการทำความสะอาดศาลพระภูมิไม่ให้สกปรกและเทอะ การที่ประชาชนคอยดูแลเช่นนี้ เปรียบเสมือนการเอาอกเอาใจให้พระภูมิเมตตา เพื่อท่านจะได้ประทานโชคลาภให้^{๑๖}

๒) เชื่อว่าอยู่เย็นเป็นสุขประชาชนมีความเชื่อว่าศาลพระภูมิช่วยให้อยู่เย็นเป็นสุข ตามโบราณกล่าวไว้ว่า ถ้าศาลพระภูมิมีรอยแตกร้าวหรือหักพัง เจ้าของบ้านนั้นควรเปลี่ยนศาลใหม่หรือซ่อมศาลให้มีสภาพดังเดิม มิฉะนั้นแล้วก็อาจทำให้คนในบ้านเกิดความแตกแยก มีแต่ความขัดแย้ง ไม่มีความสามัคคีกัน นอกจากนี้ที่ขาดไม่ได้ก็คือ การถวายเครื่องสังเวยให้แก่พระภูมิด้วย ดังข้อมูลที่ว่า ศาลพระภูมิมีความสำคัญต่อชีวิตประชาชนในครัวเรือนมาก โดยมีความเชื่อว่าศาลพระภูมิจะช่วยให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขตราบใดที่ศาลพระภูมิยังคงอยู่ แต่ถ้าศาลพระภูมิมีสภาพที่ร้าวหรือแตกหักก็จะเป็นการบ่งชี้ให้คนในบ้านเรือนไม่มีความสุขก็เป็นได้ ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน แยกความสามัคคี ดังนั้นบ้านใดที่มีศาลพระภูมิก็ต้องดูแลท่านไม่ใช่ปล่อยปละเลยจนศาลมีรอยร้าวหรือเกิดการแตกหัก ฉะนั้นถ้าศาลเก่ามากแล้วจนเกิดลักษณะดังกล่าว ให้เปลี่ยนศาลใหม่เสีย เพื่อชีวิตคนในครอบครัวจะมีความสุข สงบ ร่มเย็นกันทุกคน

๔.๒.๒ คุณค่าด้านศาสนา

การตั้งศาลพระภูมิและการเซ่นสรวงบูชาศาลพระภูมิ เป็นความต้องการเป็นที่พึ่งทางใจของคนไทย เมื่อใดที่มีโอกาสปลูกบ้านใหม่ ย้ายที่อยู่ใหม่ หรือได้ที่ดินผืนใหม่ ก็คิดที่จะตั้งศาลพระภูมิขึ้นในบริเวณบ้าน บางทีเจ้าของบ้านอาจจะไม่มีความคิดที่จะตั้งศาลพระภูมิ เพราะไม่มีความเชื่อในเรื่องของพระภูมิ หรือ ถือว่าพระภูมิเป็นเรื่องของศาสนาพราหมณ์ไม่ใช่เรื่องของศาสนาพุทธแต่เมื่ออยู่ไป เกิดอาเพศต่าง ๆ ขึ้นในครอบครัว ซึ่งไม่อาจทราบสาเหตุได้ และหมดปัญญาที่จะแก้ไขอาเพศที่เกิดขึ้น จึงแก้ไขโดยวิธีบนบานต่อพระภูมิให้ท่านช่วยแก้ไขเหตุอาเพศนั้นก็ปรากฏว่าเหตุอาเพศนั้นหายไปจริง จึงพากันเชื่อว่าพระภูมิเป็นสิ่งที่จริง ส่วนเจ้าของบ้านบางรายก็มีความคิดที่จะตั้งศาลพระภูมิอยู่แล้ว จึงได้จัดตั้งศาลพระภูมิขึ้นเมื่อมีที่อยู่ใหม่ เมื่อมีศาลพระภูมิขึ้นในบ้านแล้วต้องทำการบูชาสังเวยอย่างถูกวิธีและต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ก็จะเกิดความมั่นใจ และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตประจำวันจึงทำให้ประสบผลสำเร็จในการทำงาน มีความสุข ความเจริญ ตามมา ซึ่งคนเราคิดว่าพระภูมิบันดาลทั้งสิ้น

^{๑๖} รัช บุญโชนก, ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับชีวิตคนในสังคมอีสาน วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๐.

เมื่อมีศาลพระภูมิ ไว้ประจำบ้านเราก็ถือเสมือนว่ามีผู้ใหญ่สูงสุดอยู่ในบ้านเรอีกคนหนึ่ง เจ้าของบ้านหรือผู้อาศัยจึงต้องบูชาและสังเวยพระภูมิด้วยรูปเทียนดอกไม้ทุกวัน ถือเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งที่จะต้องทำ และเมื่อได้ปฏิบัติอยู่เป็นประจำก็จะส่งผลให้เกิดจิตนิสัยขึ้นหลายประการ เช่นการมีสัมมาคารวะ จากการที่เจ้าของบ้านและผู้อาศัยต้องทำการบูชาและสังเวยพระภูมิทุกวัน และการเข้าบูชาพระภูมิจะต้องเข้าทางปลายเท้าพระภูมิ เหล่านี้เป็นการแสดงออกซึ่งความมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดนิสัยสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง

ความกตัญญูรู้คุณพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่าเป็นผู้มีปัญญา และเป็นสัตบุรุษ ดังพุทธพจน์ที่ทรงตรัสไว้ในสรวงกษัตติกา ดังนี้

...บุคคลใดคิดปัญหาที่ลึกซึ้งได้ด้วยใจ
ไม่ทำกรรมอันหยาบช้าซึ่งหาประโยชน์เกื้อกูลมิได้
ไม่คัดรอนประโยชน์ที่มาถึงตามกาลให้เสียไป
บัณฑิตเรียกคนเช่นนั้นว่าผู้มีปัญญา
...บุคคลใดเป็นคนกตัญญูต่เวทที่เป็นปราชญ์
มีกัลยาณมิตรและมีความรักดีมั่นคง
ช่วยกระทำความดีของมิตรที่ตกยากด้วยความเต็มใจ
บัณฑิตเรียกคนเช่นนั้นว่าสัตบุรุษ^{๑๗}

ท้าวสักกะก็ตรัสสรรเสริญบุคคลผู้มีความกตัญญูว่าเป็นผู้มีปัญญา และอนุโมทนาคำสุภาษิตของพระพุทธเจ้ายามใดที่มนุษย์ได้รับความเดือดร้อนหรือมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นโดยหาสาเหตุไม่พบ ก็จะนึกถึงพระภูมิโดยมีการบนบานให้ท่านช่วยขจัดปัดเป่าปัญหาเหล่านั้นให้หมดไป และเมื่อใดที่ได้ผลสมความประสงค์ ก็มีการแก้บนตามที่ได้ออกกล่าวแก่พระภูมิไว้ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณในวิญญูณบรรพบุรุษ ถ้าละเลยก็ถือเป็นคนอกตัญญู

มีความรอบคอบและประณีต ทุกครั้งที่มิมีแก้บน การเช่นสังเวยพระภูมิผู้ที่จะแก้บนต้องมีความรอบคอบในการเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ไม่ให้ขาดตกบกพร่อง เพราะการแก้บนถือเป็นสิ่งสำคัญมีความไม่ประมาท เมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องเดินทางไปยังที่ใดที่หนึ่ง ทุกครั้งก่อนเดินทางออกจากบ้านจะต้องจุดธูปเทียนบอกกล่าวพระภูมิเพื่อภูมิก็ทำให้เราระมัดระวังตัว ไม่ทำการประมาทในเรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น^{๑๘}

^{๑๗} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๗๗-๗๘/๖๐๘.

^{๑๘} จีรพรรณ บัวเพียน, ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลพระภูมิของชาวบ้าน, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : ศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิชา, ๒๕๓๘).

๔.๒.๓ คุณค่าด้านวัฒนธรรม

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลพระภูมิ เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง เกี่ยวกับรูปทรงการปลูกสร้างของศาลพระภูมินั้น จะเป็นลักษณะทรงไทยเสียเป็นส่วนมาก ลวดลายตกแต่งให้สวยงามก็เป็นลวดลายไทยคงเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเอาไว้เป็นอย่างดี เป็นที่มาของความเป็นวัฒนธรรมไทยแท้ แม้ว่าความเชื่อนี้จะเกิดจากปัจเจกบุคคลแต่ก็ส่งผลต่อความเป็นไปของสังคมอย่างมาก เพราะบุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ มักมีความเชื่อในลักษณะคล้ายคลึงกัน อันเป็นผลจากการสืบทอดทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลพระภูมิจึงมีผลต่อสังคมและวัฒนธรรมหลายลักษณะ ดังนี้

ผลทางด้านการสืบทอดความเชื่อ คนไทยที่ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลพระภูมิ อันสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษที่ได้สั่งสม และมีการปฏิบัติสืบทอดกันเป็นประเพณีชนรุ่นหลังได้พยายามธำรงเอาไว้โดยแสดงออกมาในลักษณะของความเชื่อและยังในปัจจุบันมีคนจำนวนมากที่พากันนับถือ จนศาลพระภูมิกลายเป็นความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวไทยทั่วไปทางด้านอาชีพ ในอดีตศาลพระภูมิมีลักษณะและรูปแบบเป็นเรือนไม้ทรงไทย ตั้งไว้บนเสาไม้ ซึ่งชาวบ้านส่วนมากประกอบขึ้นเอง หรือให้ช่างในหมู่บ้านที่มีฝีมือทางการช่างเป็นผู้ประกอบศาลพระภูมิแต่ในปัจจุบันลักษณะและรูปแบบของศาลพระภูมิได้เปลี่ยนไปมากขึ้น มีการสร้างเป็นแบบปูนหล่อทั้งเสาและตัวศาล เพราะฉะนั้นจึงเกิดอาชีพเกี่ยวกับการทำศาลพระภูมิกันทั่วไปมากขึ้น นอกจากนี้อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการจัดตั้งศาลพระภูมิ เช่น รูปเจี๊วด นางรำ ช้าง ม้า คนใช้ทั้งสามคน และสิ่งของอื่น ๆ ก็มีจำหน่ายครบถ้วนเมื่อบ้านใดจัดตั้งศาลพระภูมิเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่จะทำให้ศึกษาถึงสภาพชีวิตและสังคมได้ โดยเฉพาะการที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนี้ได้ยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อนี้มาช้านานและแพร่หลายเช่นนี้จะทำให้มองเห็นภาพของสังคมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนั้นการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมนี้ยังทำให้เข้าใจสังคมนี้ในแง่มุมอื่น ๆ ได้อีกหลายอย่าง เช่น ในด้านอาหาร พิธีกรรม ความเชื่อในทางโหราศาสตร์ เป็นต้นเกิดความสามัคคีระหว่างเพื่อนบ้าน เมื่อใดที่มีพิธีกรรมในการจัดตั้งศาลพระภูมิ ย่อมทำให้เพื่อนบ้านมาร่วมกิจกรรมตั้งแต่การช่วยเตรียมข้าวของ การทำอาหาร และการเข้าร่วมพิธีเหล่านี้เป็นการแสดงออกซึ่งความสามัคคีระหว่างเพื่อนบ้าน^{๑๔}

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, ๒๕๓๘.

๔.๒.๔ คุณค่าด้านเศรษฐกิจ

ความเชื่อที่มีอิทธิพลด้านเศรษฐกิจ พบว่า ในภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจในปัจจุบัน ส่งผลให้ให้มีการตั้งศาลพระภูมิน้อยลง การตั้งศาลพระภูมิแต่ละครั้งต้องใช้เงินทุนสิ่งของทุกอย่างในการตั้งศาลพระภูมิ ปัจจุบันนี้มีราคาก่อนข้างแพง พื้นที่ที่จะตั้งศาลพระภูมิก็น้อยลง ส่งผลให้ความเชื่อในการตั้งศาลพระภูมิก็ตกลง แต่การตั้งศาลพระภูมิจะยังคงมีต่อไปอย่างแน่นอน และที่เห็นได้ชัด “งานฝีมือ ความประณีต ลวดลายที่สวยงามของศาลพระภูมิ นับสูญหายขาดผู้สืบทอด ควรที่จะมีการส่งเสริมสนับสนุนอาชีพนี้เอาไว้ให้คงอยู่ในสังคมไทย”

เครื่องสังเวทศาลพระภูมิในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน พบว่า ควรที่จะจัดเครื่องสังเวทพอควรไม่จำเป็นต้องจัดเครื่องสังเวทที่ดีทุกวัน “มีอะไรก็สังเวทอย่างนั้น”

นอกจากนี้ความเชื่อที่มีอิทธิพลด้านเศรษฐกิจ ยังพบว่า การตั้งศาลพระภูมิหากมองโดยภาพรวมแล้ว ไม่ใช่เพียงแต่ความเชื่อทางด้านจิตใจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังส่งผลกระทบต่อสังคมในหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อม ตั้งแต่ผู้ตั้งศาลพระภูมิถึงชุมชนที่แวดล้อมอยู่ และทำให้เกิดมีการใช้จ่ายหมุนเวียนตามอุปสงค์อุปทานของชุมชน ผู้ที่ได้รับประโยชน์ในส่วนนี้ เริ่มตั้งแต่ผู้ทำศาลพระภูมิเป็นอาชีพ จะได้รับการสนับสนุนงานฝีมือด้านนี้จากผู้ที่มีความต้องการจะตั้งศาลพระภูมิ ทำให้เกิดเป็นโซ่โซ่ห่วงหนึ่งระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้มีการสร้างสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสังคมไทย ซึ่งเป็นอาชีพที่ใช้ฝีมือในการหาเลี้ยงชีพอีกอย่างหนึ่ง

ห่วงโซ่ถัดมาก็คือ ห่วงโซ่ระหว่างผู้ตั้งศาลกับผู้ประกอบพิธีตั้งศาลพระภูมิ ห่วงโซ่นี้ก่อให้เกิดการจ้างงานที่ไม่ใช่การใช้แรงงานทั่วไป แต่เป็นการจ้างเอาภูมิปัญญาทางด้านคติความเชื่อที่มีอยู่ภายในสังคมไทยต่อไป นอกจากนี้แล้ว ห่วงโซ่นี้ยังส่งผลไปถึงการให้ความเคารพนับถือต่อบทบาทของศาสนาพุทธซึ่งมีหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยด้วย แม้แรกเริ่มเดิมทีการตั้งศาลจะไม่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเลย แต่ปัจจุบันสังคมไทยยอมรับกับการมีพิธีสงฆ์ในงานด้านต่าง ๆ มากขึ้น รวมถึงการตั้งศาลพระภูมิด้วย จึงเป็นห่วงโซ่ที่เชื่อมระหว่างบ้านกับวัดได้อีกทางหนึ่งด้วย

ห่วงโซ่ต่อไปเกิดขึ้นระหว่าง ผู้ตั้งศาลกับพ่อค้าแม่ค้า ที่ขายสินค้าเกี่ยวกับเครื่องสังเวท ตั้งแต่ดอกไม้ธูปเทียน ตลอดจนถึงอาหารคาวหวาน ได้มีการแลกเปลี่ยนกันในระบบเงินตราโดยตรง เป็นผลให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราระหว่างผู้บริโภค

และผู้ประกอบการบริการทางด้านนี้เป็นการระบายสินค้าได้อีกทางหนึ่งของบรรดาพ่อค้าแม่ค้า^{๒๐} ห่วงโซ่สุดท้ายก็คือ ระหว่างพ่อค้าแม่ค้ากับเกษตรกร ที่ผลิตสินค้าประเภทนี้ป้อนสู่ตลาดเป็นการส่งเสริมให้เศรษฐกิจแบบรากหญ้า มีพลวัตที่สามารถอยู่ได้ด้วยทุนรอนของเกษตรกรเองไม่ต้องหันไปทำอย่างอื่นอีก ห่วงโซ่เหล่านี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในด้านเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับการตั้งศาลพระภูมิ เป็นห่วงโซ่ที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์โดยมีผู้ที่ต้องการตั้งศาลเป็นตัวกลางคอยเชื่อม ห่วงโซ่เหล่านี้ประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจนของการตั้งศาลพระภูมิ^{๒๑}

ประชาชนมีความเชื่อว่าศาลพระภูมิช่วยให้กิจการงานเจริญรุ่งเรือง การทำมาหากินในปัจจุบันนี้ค่อนข้างจะฝืดเคือง ร้านค้าต่าง ๆ หลายร้านจึงขายของไม่ค่อยดี ภาวะเช่นนี้ทำให้เจ้าของร้านต่าง ๆ หวั่นวิตกกังวลมากเกรงว่ากิจการจะล่มสลาย ดังนั้นจึงต้องพึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของพระภูมิให้ช่วยในกิจการค้า อย่าให้ตกต่ำ รวมถึงผู้ที่ทำงานด้านอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากกิจการการค้าก็จะขอ ศาลพระภูมิช่วยเหลือให้หน้าที่การทำงานที่ทำอยู่เกิดความก้าวหน้าเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น วิธีการขอต่อศาลพระภูมินั้น คือ การจุดธูปไหว้แสดงความเคารพบูชา ถวายเครื่องสังเวย และการถวายการแสดง

นอกจากการถวายเครื่องสังเวยดังกล่าวแล้ว ประชาชนยังมีการถวายการแสดงส่วนใหญ่ว่าจะเกี่ยวกับการฟ้อนรำ เพื่อเป็นการรำถวายบูชาและเอาใจพระภูมิที่สถิตอยู่ในศาลพระภูมิให้ท่านเกิดความเบิกบานใจ แล้วท่านจะช่วยคลบน้าคาลการค้าขายดีและให้คล่องตัว มีลูกค้าเข้าร้านมาก ๆ กิจการจึงเจริญก้าวหน้า ดังนั้นประชาชนก็จะไม่วิตกกังวลกับสภาพเศรษฐกิจของชาติบ้านเมืองซึ่งมีสภาพตกต่ำที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้เท่าใดนัก เพราะได้มีความเชื่อถือศาลพระภูมิแล้วนำมายึดเหนี่ยวในการทำการค้าขาย รวมไปถึงประชาชนที่ไม่ได้ทำการค้าแต่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ศาลพระภูมิก็สามารถทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในอาชีพนั้น ๆ ได้ด้วย^{๒๒}

๔.๓ ศาลเพิงตา

ศาลเพิงตาเป็นศาลที่ตั้งขึ้นชั่วคราว ในเวลามีพิธีกรรมก่อนการสวดพระพุทธรูป หรือตั้งไว้ตามทุ่งนา ตามสวน เพื่อจะให้เจ้าที่คุ้มครองเรียกสวนไร่นานั่นเอง เป็นความเชื่อมาตั้งแต่บรรพ

^{๒๐} นายสมพร รัตนบุรี, “ภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านคติความเชื่อและพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมิที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดบางสะแกในและชุมชนสามัคคีธรรม แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๖)

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๔.

^{๒๒} ปราณี วงษ์เทศ, ความเชื่อและระบบความเชื่อในสังคมไทย, ม.ป.ท., (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๒), หน้า ๕๔.

บุรุษ เช่น เรื่องราวในอดีตที่เกิดขึ้นในประเทศจีนบนแผ่นดินใหญ่ มีคติประหลาดเกิดขึ้น คือ ฝ่ายโจทก์ซึ่งเป็นทวดนาเรื่องขึ้นฟ้องศาล กล่าวหาว่า เศรษฐีผู้หนึ่งตัดต้นไม้ที่ตนสถิตอยู่ ฝ่ายศาลเมื่อรับคำฟ้องก็ลำบากในการพิจารณา เพราะไม่มีกฎหมายใดมารองรับคดีนี้ แม้เศรษฐีจะทำให้ทวดไร่ที่อยู่ แต่ก็ป็นอำนาจอันชอบธรรมเพราะอยู่ในที่ดินของตน จนคดีนี้เข้าสู่ศาลสูงสุดของท่านตงปุ่นเข้า จึงได้ทำการวินิจฉัยและตัดสินให้เศรษฐีสร้างศาลเพียงตา เป็นที่สถิตของทวดองค์นี้ และคอยเซ่นไหว้ตามโอกาสอันควร ต่อจากนั้นก็สร้างศาลเจ้าเรื่อยมา เพื่อขอความคุ้มครองจากทวดที่สถิตอยู่^{๒๓} อย่างไรก็ตามแม้เรื่องนี้จะขาดเหตุผลความเป็นจริง แต่ก็แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่แต่งเรื่องนี้มีเชื่อเกี่ยวกับศาลในฐานะที่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ควรแก่การเคารพบูชามาตั้งแต่สมัยแรกเริ่ม ส่วนศาลที่สร้างขึ้นแห่งแรกนั้นไม่มีหลักฐานระบุแน่นอนได้ และก็ไม่ทราบศาลเจ้าใดเป็นศาลเจ้าแห่งแรก สันนิษฐานว่า ศาลเจ้ามีอยู่ทุกหนแห่งในแผ่นดินจีนใหญ่ เพราะชาวจีนสมัยโบราณมีความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าประจำท้องถิ่นตน ซึ่งมีอยู่มากมายนับไม่ถ้วน

๔.๓.๑ คุณค่าด้านสังคม

คุณค่าด้านสังคมของศาลเพียงตา^{๒๔} เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน คือ ความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้น ตามความฉลาดของแต่ละบุคคล ซึ่งได้เรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น มาจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้อง และผู้มีความรู้ในชุมชน ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เป็นแนวทาง หลักเกณฑ์ วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว และความสัมพันธ์กับคนอื่น ภาคอีสานเป็นชุมชนเกษตรกรรม ที่สืบทอดมรดกจากบรรพบุรุษ อย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยผูกพันกับธรรมชาติป่าเขา วัฒนธรรมชุมชน อย่างแน่นแฟ้น ได้รับการสั่งสมแนวความคิด ภูมิปัญญา ปุณศรีทศา คติ ความเชื่อ จนเป็นแบบแผนการดำรงชีวิต ที่มีคุณค่า อันแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาด ของทรัพยากรบุคคล และสังคมในท้องถิ่น ในสังคมอีสานเคร่งครัดในรูปแบบของ ประเพณี พิธีกรรม เชื่อถือในเรื่องบาป-บุญ คุณ-โทษ ขวัญ-วิญญูณ เทวดาอารักษ์ ตลอดจนผีสงนางไม้ อย่างจริงจัง โดยมีการเช่นสรวงตามฤดูกาล พร้อมกับการปฏิบัติภารกิจทางศาสนาด้วยความมั่นคง ตามค่านิยมของชุมชน เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ หรือแก้ปัญหาวีชีวิตที่พึงมี อันเป็นภูมิป้องกันภัยพิบัติ ทั้งหลายทั้งปวงมิให้มากล้ำกรายตน หรือครอบครัว ตลอดจนชีวิตในชุมชนที่สำคัญยังแสดงถึงความกตัญญูทวดเทที่ เชิดชูคุณความดี ของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่ชุมชนที่อยู่ร่วมกัน ในวันเช่นสรวงศาลเพียงตา^{๒๕}

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^{๒๔} นิยาม = ภาคอีสาน เรียกว่า ศาลตายาย หรือศาลปู่ตา

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๔.

๔.๓.๒ คุณค่าด้านศาสนา

คุณค่าด้านศาสนา ศาลเพียงตานี้ถือว่าเป็นศาลที่สร้างขึ้นชั่วคราวก็จริง แต่ในประเพณีการเลี้ยงศาลทางภาคอีสาน (ที่เรียกว่า ศาลผีปู่ตา) แท้ที่จริงก็คือ ศาลเพียงตานี้เอง แต่เรียกชื่อศาลไปตามภาษาพื้นของตน ก่อนถึงวันงานชาวบ้านจะมารวมช่วยกันทำปะรำพิธีหากบ้านใดมีศาลากลางบ้านก็ใช้ศาลากลางบ้านแทนเป็นสถานที่ประกอบพิธี ทั้งผู้หญิงและผู้ชายต่างก็ช่วยกันทำงานตามที่ตนถนัด ฝ่ายผู้หญิงก็เตรียมหมากพลูบุหรี ฝ่ายผูกแขน ดอกไม้ กรวดทราย รูปเทียน ทำความสะอาดบริเวณที่จะจัดงาน จัดเตรียมสิ่งที่จะทำอาหารคาวหวาน หลังจากนั้นทยอยกวัดก็ไปนิมนต์พระมาเจริญพุทธมนต์ ๕ – ๘ รูป ตอนเช้าก็ถวายภัตตาหารเช้าเสร็จแล้ว ถวายจตุปัจจัยไทยทานเรียบร้อย ยถาให้พรประพรมน้ำมนต์ เสร็จพิธี คนผู้สูงอายุนำฝ่ายมาผูกแขนให้กันและกัน ตลอดถึงเด็กเล็กก็เช่นกัน คุณค่าทางศาสนาในพิธีกรรมศาลเพียงตาก็อยู่ที่การมีหลักธรรม คือ ความสามัคคีรักใคร่ในหมู่ชุมชน จุดประสงค์หลักก็คือ การอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก เมื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ขัดแย้ง เช่นศาสนาหรือการบวงสรวงศาลเพียงตาต่างก็ยึดถือความศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน ย่อมจะบังเกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะ จะทำสิ่งใดก็ตกลงกันง่าย ไม่ขัดแย้งคำสั่งผู้นำชุมชน เป็นต้น เมื่องานสำเร็จจุล่งแต่โดยดีได้ ก็เกิดจากการมีส่วนร่วมช่วยกันทำร่วมมือกันสร้างความสุขก็เกิดขึ้นตลอดไป^{๒๖}

๔.๓.๓ คุณค่าด้านวัฒนธรรม

คุณค่าด้านวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน หรือพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่คณะผลิตหรือสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และใช้กันอยู่ในหมู่พวกของตน^{๒๗} ผลทางการสืบทอดความเชื่อ คนไทยที่ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลเพียงตา อันสืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษที่ได้สั่งสม และมีการปฏิบัติสืบทอดกันเป็นประเพณีชนรุ่นหลังได้พยายามธำรงเอาไว้โดยแสดงออกมาในลักษณะของความเชื่อและยังในปัจจุบันมีคนจำนวนมากที่พากันนับถือ จนศาลพระภูมิมากกว่า ศาลเพียงตา ตามความเชื่อของคนโบราณจะออกจากบ้านจะต้องบอกกล่าวศาลเพียงตาให้รับรู้ว่าจะไปกี่วัน และก็ฝากให้ดูแลลูก ๆ หลานตลอดจนทรัพย์สมบัติด้วย เพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจ ตามคติความเชื่อว่ามีเจ้าที่พิทักษ์รักษาแทนยามไม่อยู่ เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของคนไทยที่ไปลามาไหว้ การมี

^{๒๖} อ่างแล้ว

^{๒๗} แสงอรุณ กนกพงษ์ชัย, วัฒนธรรมในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมดาเพรส, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

ศาลเพียงตาอยู่ในบริเวณบ้านหรือใกล้เคียง ก็มีความอบอุ่นใจ สอดคล้องกับรศ. นิยม วงศ์พงษ์คำ ที่กล่าวไว้ในงานวิจัย ฆิปปุตาภูมิปัญญาพื้นบ้าน ว่าพิธีไหว้ศาลปู่ตา เป็นวัฒนธรรมที่ดีอย่างหนึ่งของคนไทย มีจุดประสงค์ ดังนี้ คือ

- ๑) เพื่อเป็นที่เคารพบูชาของคนทั่วไป จะได้เป็นมงคลในชีวิต
- ๒) เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีอันงามมาแต่โบราณกาล นับถือสืบทอดกันมา
- ๓) ทำให้จิตใจดีขึ้น หมายความว่าเมื่อทุกคนภายในบ้านหรือเขตแดนที่ใกล้เคียงกับศาลเพียงตา เมื่อได้ทำพิธีบวงสรวงท่านแล้วจะทำให้จิตใจเบิกบานไม่เศร้าหมอง อารมณ์ร้ายจะกลายเป็นอารมณ์ดีในที่สุด
- ๔) ทำให้จิตใจเข้มแข็ง สิ่งใดก็ตามถ้าหากว่าเรายึดมั่นและจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นำเคารพบูชาผลที่ได้จะมีจิตใจเข้มแข็ง ไม่อ่อนแอ ทั้งจะทำให้บรรลุผลสำเร็จในกิจการที่ตนทำ
- ๕) เพื่อการเสี่ยงทาย เมื่อได้รับความทุกข์ เรามักจะไปเสี่ยงทายโดยให้ผู้ใหญ่ที่นับถือกันทั่วบ้านทั่วเมืองไปกล่าวอธิฐานเสี่ยงทายหาโชคชะตาราศีต่อหน้าศาลเพียงตา เช่น จะมามีมิตรทางการฟัน หรือการเอาไปแสดงหาโชค และเมื่อลูกบ้านจะไปไหนมักจะไปบอกกล่าวศาลเพียงตาสีก่อน เพื่อขอขวัญจากท่าน โดยการอธิฐานแล้วสำนึกในใจ สงบนิ่งสำรวมกายซึ่งใช้เวลาพอสมควร ก็เป็นการรับพรจากท่านแล้ว ต่อไปจึงทำอะไร หรือว่าไปไหนมาไหนก็สบายใจ
- ๖) ผลพลอยได้อันหนึ่งคือเกิดความสนุกสนาน เด็กทั้งหญิงชายตลอดจนหนุ่มสาวและผู้ใหญ่สนุกสนานรื่นเริง ในขณะที่บวงสรวงศาลเพียงตา คือมีการฟ้อนรำ กินเหล้าเมาสุราเฮฮา โดยเฉพาะผู้แก่วัยชรามักจะดื่มสุรากัน แล้วสนุกสนานกันเอง
- ๗) ทำให้เกิดความสามัคคี เมื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นเป็นที่ยึดมั่น เช่น ศาสนา หรือการบวงสรวงศาลเพียงตานี้ต่างก็มีการยึดถือความศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันแล้วย่อมจะบังเกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะจะทำอะไรก็ตกลงกันง่าย ไม่ขัดแย้งคำสั่งของนายบ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้านเป็นต้น ถ้าคิดว่าจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง ก็จะร่วมกันทำอย่างไม่ทอดลอย เมื่องานทุกสิ่งทุกอย่างเสร็จได้โดยการร่วมมือกันก็จะทำให้มีความสุขตลอดไป
- ๘) เพื่อเกิดความสามัคคีกันเอง การปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญจะทำให้ได้ง่ายมาก และก็สำเร็จลงด้วยดีประเพณี

๔.๔ วิเคราะห์ความเชื่อของคนไทยในอดีต

ชาวไทยรวมไปถึงลาวเขมรในปัจจุบัน มีความเชื่อถือกันว่าพระภูมิเจ้าที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันมีพลังอำนาจปกป้องคุ้มครองรวมไปถึงคลบนันดาลด้านดีแก่ผู้ที่เคารพนับถือ การตั้งหรือการสร้างศาล

พระภูมิ ก็เพื่อที่จะให้พระภูมิหรือเทพารักษ์เอาไว้เป็นที่สำหรับสถิต รูปแบบคติความเชื่อการนับถือพระภูมิดังกล่าวคนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่ามีส่วนเกี่ยวข้องหรือสืบทอดมาจากศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ผสมผสานกับพุทธศาสนา

หม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวว่า ในคติศาสนาฮินดูหรือลัทธิพราหมณ์ไม่มีพระภูมิเจ้าที่ ไม่มีแม้แต่เทวดาที่มีลักษณะเหมือนพระภูมิเจ้าที่ ศาสนาพุทธต่างหากที่ยอมรับว่ามีภูมิตะเวคา แต่ไม่เก็บเอามานับถือ เพราะพระพุทธรูปมีแต่พระรัตนตรัยเป็นที่เคารพบูชาอย่างพุทธเดียว นอกจากนั้นในความเชื่อถือของคนจีนก็มีพระภูมิเจ้าที่เรียกว่า “ตี้ซิ่ง” ในภาษาแต้จิ๋ว เป็นเจ้าที่อยู่ติดกับที่ดิน และหากจะสร้างศาลให้อยู่ก็สร้างศาลติดกับพื้นดิน มิได้ปีกเสายกสูงอย่างศาลพระภูมิไทย เครื่องสังเวทที่ใช้กันอยู่นั้นก็เป็นแบบจีนไหว้เจ้า จะมียกเว้นอยู่ก็แต่บายศรีกล้วยหอมจันทร์ มะพร้าวอ่อนและมะขามหวาน เช่น ขนมต้อแกงคัมข้าวเท่านั้นที่กระเด็ดไปข้างฮินดู ส่วนรูปแบบของศาลพระภูมินั้นเป็นแบบไทยตลอดมา เริ่มจากเป็นแบบเรือนไม้ของไทย จนกลายมาเป็นปราสาทจตุรมุขหรือปราสาทอย่างที่นิยมในปัจจุบัน^{๒๔}

ศาสตราจารย์ โชติ กัลยาณมิตร ได้อธิบายเรื่องศาลพระภูมิไว้ว่า ความเชื่อในเรื่องเจ้าที่ของคนไทยนี้ น่าจะเป็นความเชื่อที่พัฒนามาจากการนับถือผีและบรรพบุรุษที่มีมาแล้วแต่อดีต เมื่อไทยรับนับถือพุทธศาสนา จึงทำให้มีการเปลี่ยนการนับถือผีแต่เดิมเป็นการยอมรับเอาพระภูมิเจ้าที่เป็นสิ่งที่มีส่วนต่อความเจริญหรือความเสื่อมในการดำเนินชีวิตของตน การนับถือผีของคนในอดีตเริ่มต้นด้วยการนับถือ “ผีเรือน” ถือกันว่าเป็นผีบรรพชนที่คอยคุ้มครองพิทักษ์รักษาลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ ผีเรือนนี้มีส่วนสำคัญที่ช่วยรักษาจารีตประเพณีและศีลธรรมส่วนรวมให้อยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายบ้านเมือง นอกจากผีเรือนที่มีประจำแต่ละบ้านแล้วยังมีการตั้งศาลผีบรรพบุรุษของชุมชนเป็นส่วนรวมขึ้นด้วย ดังเช่นที่เรียกกันว่า “ศาลปู่ตา” หรือ “หลาทวด” ตามวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ ศาลบรรพบุรุษโดยทั่วไปแล้วก็คือศาลหลักบ้านนั่นเอง แต่ในขณะที่ชุมชนนั้นมีผีที่เกี่ยวข้องกับพันธุนับถือเป็นประจำนั้น ชุมชนนั้นก็ยังให้ความเคารพนับถือผีประจำถิ่นด้วยเช่นเชื่อว่ามิวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าป่าเจ้าเขา หรือเทพารักษ์ประจำท้องถิ่นนั้น ๆ ที่จะต้องตั้งศาลขึ้นสักการะหรือบวงสรวงประจำ เพราะฉะนั้นการนับถือผีในชุมชนหนึ่ง ๆ จึงมีหลายระดับ นับตั้งแต่หิ้งผีในเรือน ศาลในบ้าน ต่อมาจนกระทั่งศาลประจำหมู่บ้าน ตำบลและศาลหลักเมืองในที่สุด

คนไทยชาวสยามแต่อดีตกาล มีความเชื่อว่าตามฟ้า ดิน น้ำ ภูเขา ต้นไม้ และอาคารบ้านเรือน มีผีเจ้าที่เจ้าทาง ปกปักษ์รักษาอยู่ ผวนกับความเชื่อทางศาสนาพุทธ และพราหมณ์ฮินดู

^{๒๔} หม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ์ ปราโมช, *ลักษณะไทย เล่มที่ ๒*, (กรุงเทพมหานคร : ธนาการ

ทำให้เกิดการพัฒนาพิธีการอัญเชิญเจ้าที่เจ้าทางและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาประทับในศาล (ศาลพระภูมิ, ศาลเจ้าที่) เพื่อปกป้องคุ้มครองดูแล รักษาสถานที่บ้านเรือนที่อยู่อาศัยให้มีความเป็นสิริมงคล เจริญก้าวหน้าในทุกสถาน นิยมตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ในวันที่ปลูกสร้างบ้านเรือนใหม่ เจ้าพิธีผู้ทำ พิธีกรรม นั้นเป็นได้ทั้งพระ พราหมณ์ ฆราวาสผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีลในธรรม ตามคติความเชื่อจาก พิธีกรรมพื้นบ้านแต่เดิม ความเชื่อทางพุทธศาสนา และพราหมณ์ฮินดู นำมาพัฒนาพิธีกรรม พื้นบ้าน เพื่อให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เปลี่ยนคำนำหน้าใหม่ให้ดูดีมีมงคลขึ้นจากคำว่า “ผี” ที่มีความคุณธรรม ให้เป็นพระ เช่น พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง หรือพระภูมิ เพราะนับถือว่าเป็น ผีชั้นสูง การตั้งศาลพระภูมิ นำแนวคิดมาจากศาสนาพราหมณ์ฮินดูว่า พระอิศวรหรือพระศิวะ ทรงมีวิมาน ประทับบนยอดเขาพระสุเมรุ เปรียบประดุจมณฑลจักรวาล พระภูมิถือเป็นเทวดา ขึ้นหนึ่งเหมือนกัน วิมานของศาลพระภูมิ จึงต้องมีเสาเดียวเปรียบประดุจเขาพระสุเมรุมาศวิมาน ของพระอิศวร

ฉะนั้น การตั้งศาลพระภูมิ ตามคติดั้งเดิมของคนไทย จึงมีเสาเดียว ส่วนศาลเจ้าที่ นั้นเปรียบเสมือนบ้านเรือนชาวบ้านจึงมี ๔ เสา ส่วนศาลที่อยู่ตามคนต้นไม้ ทางสามแพร่ง เป็นที่ สิ่งสถิตของวิญญาณเร่ร่อนพเนจร นิยมสร้างศาลมี ๖ เสา หรือ ๘ เสา คนไทย นั้นเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เร้นลับเป็นสิ่งที่ผูกพันในชีวิตเราแทบทุกคน ศาลพระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อย่างหนึ่งที่ใกล้ชิดตัวอัน แสดงถึงความเชื่อ และความศรัทธาที่มีต่อสิ่งนี้

การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งนี้ จึงต้องมีการกระทำอย่างถูกต้อง เพื่อให้เกิดความ เป็นสิริมงคล แก่ผู้อยู่อาศัยการบวงสรวงเช่นสังเวย และการตั้งศาลพระภูมิ ถือเป็นวัฒนธรรม พิธีกรรมแบบโบราณของไทย โดยกระทำเมื่อปลูกบ้านใหม่หรือย้ายที่อยู่เพราะเชื่อว่าขั้นตอนการ ตั้งศาลจะเป็นการขับไล่สิ่งอัปมงคลทั้งหลายให้ออกไปจากบ้าน แล้วจึงอัญเชิญ พระภูมิมาสถิตที่ ศาลพระภูมิเพื่อปกป้องคุ้มครองเจ้าบ้าน และบริเวณให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรือง เพราะ ถือว่าพระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งของบ้าน การตั้งศาลพระภูมิ เจ้าบ้านจะต้องไปปรึกษาผู้รู้ อาจารย์ ผู้ประกอบพิธี โดยเริ่มจากการตรวจ ฤกษ์ยาม เจ้าพิธีจะนำ วันเดือนปีเกิดของเจ้าของ บ้านมาดูประกอบ เพื่อให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน

สถานที่ที่ตั้งศาล มีหลักหารพิจารณา ดังนี้

- ๑) จุดตั้งศาลต้องเป็นบริเวณพื้นดิน มิใช่บริเวณเดียวกับพื้นของตัวบ้าน
- ๒) จุดที่ตั้งของศาลต้องไม่ถูกเงาของตัวบ้านทอดลงมาทับ
- ๓) ที่ตั้งของศาลควรอยู่ห่างจากบริเวณที่ตั้งของห้องน้ำ สิ่งปฏิกูล
- ๔) อย่าหันหน้าศาลเข้าสู่บริเวณที่ตั้งของห้องน้ำ
- ๕) ไม่ควรตั้งศาลให้หันหน้าตรงกับประตูหน้าบ้าน

๖) ตั้งศาลให้หันหน้ารั้วหรือกำแพงบ้านอย่างน้อย ๑ เมตร

๗) ความสูงของศาล ควรสูงเหนือระดับสายตาของผู้เป็นเจ้าของบ้านขึ้นไปเล็กน้อย

อุปกรณ์ที่ใช้วางบนศาลพระภูมิชัยมงคล

๑) เจริศ๒) รูปปั้น ทาสี- ทาสี จำนวน ๑ คู่๓) ช้าง – ม้า จำนวน ๒ คู่

๔) คู่เงิน – ทอง จำนวน ๑ คู่๕) ถักรเงิน – ทอง จำนวน ๑ คู่^{๒๕}

คุณจิตต์ วงษ์เทศ ให้ความรู้ว่า ฝับ้าน กับฝัเรือน นั้นเป็นฝัที่คนดั้งเดิมเคารพยกย่องนับถือกันมาแต่อดีต ฝัเรือนก็คือ เรือนที่อยู่อาศัย ฝับ้านก็คือ ฝัหมู่บ้าน ที่คนในชุมชนนับถือร่วมกัน การนับถือฝัของฝ่ายชายและหญิงเมื่อแต่งงานย้ายเรือนแล้วก็ต้องเปลี่ยนไปนับถือฝัเรือนของอีกฝ่าย ยิ่งถ้าย้ายข้าม หมู่บ้านก็ต้องเปลี่ยนไปนับถือฝั หมู่บ้านของอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

เริ่มแรกรูปแบบของที่สถิตของฝัเรือนหรือบรรพชนคงอยู่ในตัวเรือน ลักษณะเดียวกับห้องฝัเรือนหรือกะล่อของชาวโซ่ง ต่อมาเมื่อมีการนับถือเทวดาหรือวิญญาณให้เป็นเจ้าที่ไม่ใช่ฝับรรพชนแล้วตั้งศาลนอกชานบ้านก็คงสร้างอย่างง่าย ๆ ลักษณะอย่างเดียวกับศาลเพิงตาหรือศาลฝั หมู่บ้านของชนกลุ่มต่าง ๆ แต่ขนาดย่อมกว่า ส่วนเรื่องของศาลพระภูมิหรือศาลต่าง ๆ เข้าใจว่าคงเกี่ยวข้องกับการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่บนที่สูงมาแต่ไหนแต่ไร ซึ่งระดับเสมอตาหรือประมาณศีรษะจะเหมาะสมทั้งในแง่ความเคารพและความสะดวกในการประกอบพิธีเช่นสรงแก้ศาลด้วย ในเอกสารหมายรับสั่งของพระเจ้ากรุงธนบุรีก็มักให้ “ตั้งไม้ปลูกศาลขึ้นเพิงตา” เมื่อจะมีการออกศึกหรือกระทำการใด ๆ อยู่เสมอ ๆ เพราะความสูงระดับสายตาจึงทำให้มักเรียกศาลแบบนี้ว่า ศาลเพิงตาด้วยนั่นเอง

ความเชื่อในการนับถือฝัมาแต่ดั้งเดิมของคนไทยและคนในภูมิภาคนี้ แม้เมื่อได้รับนับถือศาสนาเข้ามาแล้ว การนับถือฝับ้านฝัเรือนหรือฝับรรพบุรุษก็ยังคงมีอยู่ต่อมา แต่ได้คัดเลือกเอาพิธีกรรมหรือวิธีการจากศาสนาภายนอกหรือชนชาติอื่นเข้ามาผสมผสาน ให้เป็นลักษณะที่เข้ามากับคติวัฒนธรรมของตน

๔.๕ ความสัมพันธ์ระหว่างศาลเจ้า กับพระรัตนตรัย

ความสัมพันธ์ระหว่างศาลเจ้า กับพระรัตนตรัยนั้น ศาลเจ้ามีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาเริ่มตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายเข้าไปในเมืองจีนประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑ ตรงกับสมัยราชวงศ์ฮั่น แต่ในระยะแรกยังอยู่ในวงแคบ ๆ เพราะมีลัทธิขงจื้อ และลัทธิเต๋าเป็นที่นิยมอยู่ใน

^{๒๕} วัฒนธรรมสืบสานประเพณีลอยกระทง, www.m-culture.go.th (วันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๕.)

ขณะนั้น เมื่อผ่านพ้นสมัยราชวงศ์ฮั่น จนถึงราชวงศ์เว ศาสนาพุทธกลายเป็นศาสนาประจำชาติของจีน^{๓๐} ในสมัยราชวงศ์ถัง ศาสนาพุทธนิกายมหายานเจริญรุ่งเรืองมาก สันนิษฐานว่า ชาวจีนบนแผ่นดินใหญ่รองรับเอาพระรัตนตรัยในช่วงระยะนี้ เพราะว่าศาสนาพุทธ นิกายมหายาน เต๋า และขงจื้อ ต่างก็มีอิทธิพลต่อชาวจีนบนแผ่นดินใหญ่ ได้หล่อหลอมเข้าด้วยกันจนฝังรากลึกของจิตใจชาวจีน ยากที่จะแยกออกจากกันได้ เมื่อชาวจีนอพยพมาอยู่เมืองไทย ก็นำเอาในคตินี้มาใช้ด้วย หลายสิ่งหลายอย่างที่ปรากฏในวิถีชีวิตของชาวจีนในปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ยืนยันได้ถึงอุดมคติอันเหนียวแน่นที่ถูกถ่ายทอดมาจนแล้วรู้แล้ว อย่างไรก็ตามเมื่อชาวจีนมาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานาน ก็ถูกแนวคิดสายหินยานอันเป็นนิกายหลักของชาวไทยเข้ามาผสมผสาน ทำให้มีการพลิกแพลงพิธีกรรมบางอย่าง ศาลเจ้าและวัดจีนที่เคยมีแต่รูปเคารพของชาวจีน บางครั้งก็มีพระพุทธรูปตามแบบไทยเข้ามาปะปนด้วย นอกจากนี้ในนิกายมหายานเองก็ยอมรับรับเขียนของลัทธิเต๋าทั้งว่า เป็นพระโพธิสัตว์ ยอมรับเทพเจ้าต่าง ๆ ของเต๋าวา เป็นปกป้องรักษาพระพุทธรูปศาสนาอีกด้วย^{๓๑}

พิธีกรรมอย่างหนึ่งที่พบมากของชาวจีน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ที่นิยมก็คือ การกินเจ กล่าวได้ว่าการกินเจนี้เป็นการผสมผสานคติความเชื่อระหว่างศาสนาพุทธกับลัทธิเต๋า เข้าด้วยกัน การกินเจนั้น ก็คือ การสมาทานศีลในพระพุทธศาสนา โดยการงดเว้นจากการบริโภคอาหารที่มีเนื้อสัตว์ ในประเพณีนี้อาจรวมถึงการอัญเชิญเทพเจ้ามาเข้าทรง การแสดงอภิไถหารต่าง ๆ เช่น การเดินลุยไฟ ตัดลิ้น หรือปีนบันไดมิด เป็นต้น พิธีไหว้พระโพธิสัตว์กวนอิมก็มีพิธีเกี่ยวกับพระรัตนตรัยเช่นกัน ผู้มีศรัทธาจะงดบริโภคเนื้อวัวหรือบริโภคเฉพาะอาหารเจ เพื่อแสดงถึงการเคารพต่อสรรพสัตว์ สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย นอกจากนี้ยังยึดถือปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาสายหินยาน เช่น การสวดมนต์ไหว้พระ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยบูชาทุกวัน การถวายน้ำ ๑ แก้วในแต่ละเช้า การจัดผลไม้ถวายในวันเกิดประจำสัปดาห์ การถวายดอกบัวเป็นพุทธบูชา ๕ ดอก พร้อมกับรูป ๕ ดอก ในวันพระ เป็นต้น เพราะฉะนั้นการไปไหว้ศาลเจ้าก็เหมือนการไปไหว้พระประธานที่พุทธศาสนาเถรวาท พิธีกรรมอีกอย่างหนึ่งที่ทำกันในวัด คือ การนั่งสมาธิ การนั่งสมาธิเจริญกรรมฐานนี้นิยมทำกันอยู่ทั่วไป ไม่ใช่แต่เฉพาะผู้มีศรัทธาในพระโพธิสัตว์กวนอิม ถือเป็นกิจวัตรสำคัญของนับถือศาสนาพุทธทุกนิกาย เป็นการสั่งสมประสบการณ์ทางศาสนาของแต่ละบุคคล ดังนั้นการทำพิธีไหว้พระโพธิสัตว์กวนอิม หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นใดก็จะมีประโยชน์อยู่ ๒ อย่าง คือ ๑) การให้ความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน เช่น

^{๓๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) พระพุทธศาสนาในเอเชีย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓.

^{๓๑} ปัญญา เทพสิงห์, งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบศาลเจ้าและวัดจีนในเทศบาลนครหาด, ๒๕๔๒.

การร่วมสวดมนต์ ๒) คือการให้ประสบการณ์ทางศาสนาที่เป็นปัจเจกบุคคล^{๓๒} การจัดรูปเป็นการแสดงนัยสื่อสารกับเทพเจ้า เป็นสัญลักษณ์ของการสนับสนุนคำอธิษฐานอันแรงกล้าของผู้ศรัทธา รูปโดยทั่วไปจะทำจากฝุ่นไม้และเครื่องหอม ส่วนเทียนเป็นสัญลักษณ์ของความโชติช่วงสว่างและนำโชค เทียนที่ใช้โดยทั่วไปจะมีสีแดง การจัดรูปเทียนจึงเป็นการบรรยายภาพให้ดวงวิญญาณมีชีวิตชีวา และความโชติช่วงสว่างมาสู่ผู้ที่เลื่อมใส ดังเปลวเทียนที่เผาจี๊ฟงเทียนให้ไหลออกมา ส่วนดอกไม้คือ สิ่งที่ถูกทูลถวายให้ ส่วนใหญ่จะเอาไว้ที่แท่นบูชาของเทพเจ้า การบริจาคเงินนั้นมีการกล่าวถึงว่าเป็นการทำบุญ หรือล้างบาป มีความเชื่อว่าคนที่บริจาคเงินสร้างเจดีย์จะสามารถล้างบาปได้ ๗ ชาติ หากเคยทำกรรมไว้ในชาติปางก่อนก็จะหมดเวรกรรมลงในชาตินี้^{๓๓}

๔.๖ ผลความเชื่อต่อศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพิงตา

ผลความเชื่อต่อศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพิงตา ผลความเชื่อศาลเจ้าเป็นการเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนาสาขามหายาน ของพี่น้องชาวไทยเชื้อสายจีน ที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์สรุปได้ดังนี้ คือ

๑) ผลความเชื่อเกี่ยวกับศาลเจ้าจีน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ รูปแบบของศาลเจ้านั้นเหมือนกับรูปแบบศาลเจ้าทั่วไป ภายในศาลเจ้ามีรูปเทพเจ้าเป็นผู้ครองเมือง ตลอดจนความเชื่อศรัทธาในเรื่องอิทธิฤทธิ์ของศาลเจ้านั้น ๆ ศาลใดมีความเชื่อมากก็จะมีขนาดใหญ่ และมีเครื่องประดับตกแต่งมาก ศาลใดมีเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อน้อยก็จะมีขนาดเล็ก เครื่องประดับตกแต่งก็มีจำนวนน้อย นอกจากนั้นศาลเจ้าทุกศาลเจ้าก็จะมีที่สำหรับให้ผู้ดูแลศาลเจ้าอาศัยอยู่ เพื่อทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อย

๒) ผลความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับศาลเจ้าขึ้นอยู่กับความศรัทธาเลื่อมใสเมื่อเข้าไปไหว้ และทำบุญแล้วมีจิตใจที่สงบสุข เบิกบานแจ่มใสผลรับออกมาก็จะดีไปด้วย เพราะมีความศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เช่น ความเชื่อนำไปสู่ความมีเอกภาพในหลักปฏิบัติศาสนสถานเหล่านี้มีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนอย่างมาก โดยเฉพาะทางด้านจิตใจที่ต้องการเครื่องยึดเหนี่ยว การประกอบพิธีกรรมใดๆ ในศาสนาล้วนทำให้มีชีวิตมีความผูกพันต่อเพื่อนมนุษย์ และต่อเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ในปีหนึ่ง ๆ ชาวจีนจะไปชุมนุมกันทำพิธีกรรม

^{๓๒} นิธิ เอียวศรีวงศ์, ลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม, วารสารวัฒนธรรม, ๒๕๓๗.

^{๓๓} ลิปอฟสกิน,ตำนานวัดจีนและเทพเจ้าจีน,แปลโดยChinese Beliefs and Deities, พิมพ์ครั้งที่ ๒

ต่าง ๆ เช่น วันสารททิงกระจาด วันไหว้เจ้าประจำปี วันเทศกาลกินเจ เป็นต้น การทำบุญกับสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ สนับสนุนให้การค้าขายเจริญรุ่งเรืองมั่นคงถาวร

๓) ผลความเชื่อ เกี่ยวกับศาลพระภูมิในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และการตั้งถิ่นฐาน ของคนไทย เพราะการให้ความเชื่อในพิธีกรรมเช่นสรวงศาลพระภูมิ ที่ผสมผสานรูปแบบพิธีกรรมศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชาวบ้าน เป็นคติความเชื่อในเทพเจ้า เทวดา เทพารักษ์ ภูตผี วิญญาณ มเหศักดิ์หลักเมือง เมื่อได้บูชาเช่นสรวงตามคติความเชื่อแล้ว เกิดขวัญกำลังใจขึ้นสามารถที่จะต่อสู้ธุรกิจการงานไปได้ การบนบานศาลกล่าวศาลพระภูมิเมื่อสำเร็จดังใจปรารถนา ก็มีการตอบแทนแสดงความกตัญญูรู้คุณ ด้วยการแก้บนตามที่ได้อบนเอาไว้ ดังนั้นประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จึงเลือกที่จะประกอบพิธีกรรม ซึ่งมีจุดประสงค์ของการประกอบพิธีกรรมการเช่นสรวงบูชา คือ มุ่งสร้างเสริมด้านขวัญกำลังใจเป็นประการสำคัญ

๔) ผลความเชื่อ เกี่ยวกับศาลเพิงตาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีอิทธิพลต่อประชาชนในเขตอำเภอเมืองนั้น เกิดจากการแสดงออกความกตัญญูทดแทน ต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไป เพื่อให้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษมีที่อยู่อาศัย หรืออัญเชิญมาปกป้องรักษาที่สวนไร่นาให้มีความอุดมสมบูรณ์ถูกต้องตามฤดูกาล จึงต้องมีการเช่นสรวงเป็นการบอกกล่าวให้รู้ทางสื่อวิญญาณ จะได้รับหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้ที่กระทำไปให้ ศาลเพิงตาเป็นศาลที่ตั้งให้สูงเสมอสายตาทิมองทอดไป พิธีกรรมนี้เกิดขึ้นเพื่อให้เจ้าที่เจ้าทางมาสิงสถิตอยู่ และสร้างความอบอุ่นและขวัญกำลังใจให้ผู้เป็นเจ้าของศาลนั้น ๆ

สรุปคุณค่าศาลเจ้า ศาลพระภูมิ และศาลเพิงตา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์นั้น ศาลเจ้าเป็นศาสนสถานคนจีนเชื้อสายไทย ไหว้บูชาและประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจุฑารูปเทียนสวดมนต์ขอพร ถือศีลกินเจ บูชาเทพเจ้า บูชาบรรพบุรุษ เป็นที่ตั้งของมูลนิธิ ทำบุญเทศกาล ถ้างป่าช้าแก่ศพที่ไม่มีญาติ ช่วยเหลือสังคมเวลาไฟไหม้ น้ำท่วม ลมพายุพัดถล่ม เป็นต้น ศาลพระภูมิ เป็นศาลที่ตั้งอยู่ในบริเวณบ้านเรือน หรือ สถานที่ราชการ เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ กราบไหว้บูชา บนบานขอพรเพื่อให้สำเร็จในหน้าที่การงานและทำมาค้าขาย เจริญรุ่งเรืองมีโชคลาภในการดำเนินชีวิตให้ราบรื่น ศาลเพิงตา หรือศาลตาขาย เป็นศาลตั้งขึ้นชั่วคราว มีความสูงระดับสายตา ตั้งไว้ตามหัวหนองคลองบึง และที่ไร่นา เพื่อดูแลรักษาข้าวปลาอาหารที่อยู่ในนาด้วยและเป็นที่อยู่ของผีปู่ย่า ตายาย